

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Slađana Novosel, dopisnica „Danasa“ iz Novog Pazara, bila je prinuđena da, zbog pretnji učesnika, napusti protest pristalica Islamske zajednice u Srbiji sa koga je izveštavala 4. septembra 2010. godine. Protest pristalica Islamske zajednice u Srbiji održan je povodom gradnje obdaništa na parceli koju svojom smatraju i Islamska zajednica u Srbiji i Gradska uprava Novog Pazara. Novoselova je skup pratila sa terase obližnje zgrade, a demonstranti su tražili od organizatora da je oteraju. Poruka je bila da bi Novoselovoj najbolje bilo da napusti to mesto, što je ona i učinila.

Zakonom o javnom informisanju izričito je predviđeno da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, da ne podleže cenzuri, da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, niti da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, niti uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Istim zakonom predviđeno je i da se u javnim glasilima slobodno objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Protest pristalica Islamske zajednice u Srbiji održan povodom gradnje obdaništa na spornoj parceli u Novom Pazaru, nesumnjivo je predstavljao događaj o kojem je javnost imala opravdani interes da zna, a sprečavanje dopisnice „Danasa“ da sa istog izveštava, svakako jeste ograničavanje slobode izražavanja. Glavni muftija Islamske zajednice u Srbiji, Muamer Zukorlić, nakon protesta je izrazio žaljenje zbog pretnji novinarki.

1.2. Novinar regionalnih internet novina „Južne vesti“, Predrag Blagojević, priveden je 11. septembra 2010. godine, dok je izveštavao o nesreći iz porte crkve u niškom naselju Pantelejš. Dve osobe, devojčica i njena baka, poginule su u krugu crkve kada je na njih pala velika grana koja se, pretpostavlja se zbog starosti, otkinula iz krošnje stabla. Blagojević je rekao da je, dok su bili u porti, njegovoj ekipi policajac pokazao rukom da ne smeju da snimaju, nakon čega su isključili kameru. Nakon toga im je pritrčao pripadnik interventne jedinice koji im je zatražio lične karte. Kako je novinar odbio da da ličnu kartu, pre nego što bi se policajac predstavio i upoznao ga sa razlozima zbog kojih ga legitimise, odveden je u policiju gde je više sati

zadržan u podrumskoj ćeliji bez struje i vode, a nije mu bilo dozvoljeno ni da se javi porodici. Iz policije tvrde da je Blagojević priveden jer kod sebe nije imao ličnu kartu, da je njegovo zadržavanje bilo „deo standardne procedure provere indentiteta“, te da, ako smatra da su mu prava povredena, može da podnese prijavu protiv policajaca.

Kao što je već navedeno, Zakonom o javnom informisanju izričito je predviđeno da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, da ne podleže cenzuri, da niko ne sme, ni na posredan način, a naročito zloupotrebom ovlašćenja ili zloupotrebom prava, da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, niti da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, niti uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla, kao i da se u javnim glasilima slobodno objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Zakonom o policiji predviđeno je da se policajac, pre početka primene policijskog ovlašćenja, predstavlja pokazivanjem službene značke i službene legitimacije licu prema kome primenjuje ovlašćenje. Izuzetno, policajac se neće predstaviti jedino ako okolnosti primene policijskog ovlašćenja u konkretnom slučaju ukazuju da bi to moglo ugroziti postizanje zakonitog cilja. Zakonom o policiji predviđeni su i uslovi za proveru identiteta lica od strane policije, kao i da je policajac, u svakom slučaju, dužan da upozna lice čiji identitet proverava sa razlogom provere identiteta, što u konkretnom slučaju, po navodima Predraga Blagojevića, nije bilo učinjeno. Provera identiteta novinara na zadatku mimo zakonom propisanih uslova i mimo zakonom propisane procedure, nesumnjivo bi predstavljala zloupotrebu ovlašćenja policije kojom se, između ostalog i ograničava sloboda izražavanja.

1.3 Dopisnik „Blica“ iz Aleksandrovca, Gvozden Zdravić, fizički je napadnut, dok je 23. septembra fotografisao manifestaciju „Dani Župe“. Zdraviću je prišao Mileta Džopalić iz Aleksandrovca, koji mu je rekao da je za njega fotografisanje zabranjeno. Nakon toga je dodao da „prenosi reči čelnika opštine“. Zdravić je odbio da prestane da fotografiše i, kako tvrdi, dobio udarac u stomak. Zdravić je napad prijavio policiji, a u prijavi je naveo da je to „deseti napad na njega u režiji predsednika opštine, Jugoslava Stajkovca“. Samo dva dana kasnije, kako su preneli mediji, Mileta Džopalić, za koga su mediji pretpostavljali da je pripadnik privatnog obezbeđenja predsednika opštine, ponovo je napao Zdravića, sprečivši ga da izveštava sa sastanka Unije vinogradara i vinara Srbije. Zdravić je odmah pozvao policiju koja je brzo došla i sačinila zapisnik o incidentu. Pet dana kasnije, 30. septembra, došlo je i do trećeg napada na Zdravića, ispred zgrade suda u Aleksandrovcu. Mediji su preneli da je dopisnika „Blica“, koji je iz suda želeo da izveštava o sporu između opštine Aleksandrovac i Socijalističke partije Srbije, pretukao Čedomir Ćirković, vozač predsednika opštine, Jugoslava Stajkovca. Zdravić je nakon napada otišao u Hitnu službu, gde mu je, kako

tvrdi, konstatovana fraktura glave, a kaže i da je upućen kod neuropsihijatra, koji je potvrdio iste povrede i prepisao terapiju. „Verujem da iza napada stoji predsednik Stajkovic jer argumentovano pišem o nepravilnostima u trošenju novca iz budžeta opštine“, rekao je Zdravić. Predsednik opštine Aleksandrovac, Jugoslav Stajkovic, za „Blic“ je izjavio da je Zdravić prvi udario njegovog vozača, nakon što ga je ovaj opomenuo da ne fotografiše službeni automobil. Stajkovic tvrdi da Zdravić nije bio napadnut ni prošle nedelje za vreme „Župske berbe“, te da ga je Mileta Džopalić, redar, tada samo opomenuo da se ne penje na binu jer opština odgovara za bezbednost. Povodom incidenta ispred zgrade suda u Aleksandrovcu, pokrenut je postupak pred Prekršajnim sudom u Aleksandrovcu.

Zakon predviđa da organi lokalne samouprave imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, kao i da niko ne sme, ni na koji način, da ograničava slobodu javnog informisanja, odnosno slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a posebno da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Okolnost da je Gvozden Zdravić, u roku od samo nedelju dana, napadnut kada je izveštavao sa opštinske kulturne manifestacije, a zatim i u pokušaju da izveštava o sudskom sporu, u kome je jedna od stranaka opština, izaziva sumnju da organi lokalne samouprave u Aleksandrovcu ne poštuju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, odnosno, što je još gore, da sprovode kontinuirano šikaniranje konkretnog novinara. Budući da je povodom incidenta ispred zgrade suda u Aleksandrovcu pokrenut postupak pred Prekršajnim sudom u Aleksandrovcu, ostaje da se sačeka da taj sud da svoju ocenu o eventualnoj odgovornosti napadača. Opis događaja koji je dao sam Gvozden Zdravić, ukazuje na mogućnost da u konkretnom slučaju postoji i krivična odgovornost. Ukazujemo da je Krivičnim zakonikom propisano da je nasilničko ponašanje, koje se opisuje kao značajnije ugrožavanje spokojstva građana ili teže remećenje javnog reda i mira grubim vređanjem ili zlostavljanjem drugog, vršenjem nasilja prema drugom, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem, krivično delo za koje je zaprećena kazna, za koje je u slučaju kada je nekom nanesena laka telesna povreda ili je došlo do teškog ponižavanja, zaprećena kazna do pet godina zatvora, i to, kako za samog izvršioca, tako i za njegove podstrekače.

2. Sudski postupci

2.1. Bivši policajac OUP Novi Beograd, Ljubinko Todorović, osuđen je 8. septembra 2010. godine prvostepenom presudom Osnovnog suda u Loznici zbog nanošenja teških telesnih povreda Vladimiru Mitriću, dopisniku „Večernjih novosti“ iz Loznice. Sud mu je odredio

kaznu zatvora od 6 meseci, što predstavlja donju granicu kazne zaprećene zakonom za to krivično delo. Inače, Opštinski sud u Loznici Todoroviću je već izrekao istu kaznu ranijom presudom koja je ukunuta odlukom Okružnog suda po žalbi, kada je predmet vraćen na ponovno suđenje.

Vladimir Mitrić, još 2005. godine, zadobio je u napadu bezbol palicom prelom leve ruke i dvadesetak kontuzija po glavi i telu. Bivši policajac, Ljubinko Todorović, okrivljen je i osuđen u prvom stepenu da je izvršilac napada, ali njegovi nalogodavci nisu nikada otkriveni. Mitrića policija obezbeđuje već duže od tri godine. Zakonom je za osnovni oblik krivičnog dela teška telesna povreda propisana kazna u rasponu od šest meseci do pet godina. Praksa srpskih sudova, međutim, ostaje takva da oni, po pravilu, kada i izriču kazne, izriču ih u visini donje granice propisane zakonom, a ponekad čak i ispod nje. Podsetimo da je izmenama Krivičnog zakonika iz 2009. godine, propisan i poseban, kvalifikovan oblik krivičnog dela teška telesna povreda, kada je isto izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja. Poslom od javnog značaja smatra se obavljanje profesije ili dužnosti koja ima povećani rizik za bezbednost lica koje ga obavlja, a odnosi se, između ostalog, i na zanimanja koja su od značaja za javno informisanje. Ovo praktično znači da bi u slučaju istog napada koji bi bio izvršen danas, kao što je onaj izvršen na Mitrića 2005. godine, kazna shodno zakonu bila u rasponu od godinu dana do osam godina.

2.2. Televizija „Studio B“ obavezana je presudom Apelacionog suda u Beogradu da Miodragu Žikiću isplati 150.000 dinara na ime naknade nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove zbog povrede časti i ugleda i 190.000 dinara na ime naknade troškova postupka. Žikić je, inače, pre pet godina izazvao saobraćajnu nesreću nakon koje je pristao da, u alkoholisanom stanju, da izjavu za „Studio B“. Kasnije je ova izjava emitovana u okviru kampanje za bezbednost saobraćaja, a vozaču je zatamnjeno lice. Nakon emitovanja, Žikić je zatražio naknadu štete od 3 miliona dinara.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da se zapis nečijeg lika, odnosno glasa, može objaviti samo uz pristanak lica čiji je to lik, odnosno glas, ako se pri objavljivanju može zaključiti koje je to lice. Pristanak dat za jedno objavljivanje, za određeni način objavljivanja, odnosno za objavljivanje u određenom cilju, ne smatra se pristankom za ponovljeno objavljivanje, za objavljivanje na drugi način, odnosno za objavljivanje za druge ciljeve. Zakon, međutim, dalje predviđa 11 slučajeva u kojima se snimak nekog lica može objaviti i bez pristanka. Apelacioni sud je u konkretnom slučaju našao da je postojao pristanak za objavljivanje snimka Miodragu Žikiću iste večeri u vestima Televizije Studio B, ali ne i pristanak za objavljivanje u okviru kampanje za bezbednost saobraćaja. Pri tom, Apelacioni

sud, nije se bavio izuzecima koje Zakon o javnom informisanju predviđa, a koji se odnose na slučajeve u kojima se snimak može objaviti i bez pristanka. U konkretnom slučaju, po nalaženju autora ovog izveštaja, postojale su okolnosti, predviđene Zakonom o javnom informisanju, koje su same po sebi bile pogodne da dovedu do drugačije odluke suda. Konkretno, informacija, odnosno snimak, odnosio se na pojavu ili događaj od interesa za javnost. Dalje, snimljeno lice je svojim ponašanjem dalo povoda za objavljivanje informacije, odnosno snimka. Takođe, objavljivanje informacije, odnosno snimka, u konkretnom slučaju, bilo je u interesu javne bezbednosti. Na posletku, objavljivanje je bilo potrebno radi upozorenja na opasnost. Sve ove okolnosti predviđene su Zakonom kao izuzeci koji opravdavaju objavljivanje snimka lika, odnosno glasa i bez pristanka lica o čijem se licu, odnosno glasu radi. Tumačenje propisa na način na koji se ne primenjuju izuzeci predviđeni zakonom zarad zaštite novinara i medija, odnosno u krajnjoj liniji zarad zaštite prava javnosti da prima informacije o stvarima od javnog interesa, nesumnjivo kreira pravnu nesigurnost, strah, autocenzuru, konformizam i nezalaganje za javni interes.

2.3. Miloš Mladenović i Danilo Žuža, napadači na Teofila Pančića, novinara nedeljnika „Vreme“, osuđeni su 21. septembra na po tri meseca zatvora za nasilničko ponašanje. Istovremeno određena im je zabrana približavanja novinaru na 100 metara blizine. Podsetimo, Mladenović i Žuža su 24. jula oko 23 sata u Zemunu u autobusu javnog prevoza na liniji 83, po prethodnom dogovoru napali Pančića i udarali ga šipkom i rukama. Za kvalifikovani oblik krivičnog dela nasilničko ponašanje, za šta su napadači na Pančića osuđeni, zaprećena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina zatvora, ali je sud našao da činjenica da su Mladenović i Žuža mlađi punoletnici, i da su do sada neosuđivani, opravdava izricanje kazne ispod zakonskog minimuma. „Tužilaštvo će sigurno uložiti žalbu jer nije zadovoljno visinom kazne koja je izrečena napadačima na Pančića. Tužilaštvo smatra da ovako izrečena kazna nije primerena težini krivičnog dela jer je napadnut novinar i ne odražava, po našem stavu, duh zakona“, izjavio je portparol Republičkog tužilaštva Tomo Zorić.

Krivičnim zakonikom propisano je da sud može učiniocu krivičnog dela izreći kaznu ispod granice propisane zakonom ili blažu vrstu kazne, između ostalog i kada utvrdi da postoje naročito olakšavajuće okolnosti i oceni da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. U konkretnom slučaju, sud kao takve naročito olakšavajuće okolnosti ceni mladost i neosuđivanost Miloša Mladenovića i Danila Žuže. Zakon takođe propisuje i dokle se kazna može ublažavati. Tako je predviđeno da se, ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor ispod jedne godine, što jeste slučaj u odnosu na nasilničko ponašanje, kazna može ublažiti do trideset dana zatvora, tako da se prvostepeni sud jeste kretao u okvirima slova zakona, ako ne i u okvirima njegovog duha, na šta tužilaštvo ukazuje. I ova

presuda, slično kao i ona u slučaju napada na Vladimira Mitrića, samo potvrđuje neprihvatljivu praksu srpskih sudova da, po pravilu, kada i izriču kazne za napade na novinare, izriču ih u visini donje granice propisane zakonom, a često, kao i u slučaju napada na Pančića, čak i ispod nje. Ovakva praksa srpskih sudova, nije nažalost adekvatna garancija slobode izražavanja u Srbiji, već naprotiv, može samo doprineti narastajućem strahu i autocenzuri u srskim medijima.